

Normy etycznego postępowania w zawodzie adwokata

Standards of ethical conduct in the profession of an attorney-in-law

Julia Dąbek, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

STRESZCZENIE

Pełniąc swoją funkcję społeczną, prawnicy oprócz podstawowym normom przewidzianych przepisami prawa podlegają również szeregu norm moralnym oraz etycznym. Normy etycznego postępowania adwokatów, które wynikają z ogólnie przyjętej praktyki prawniczej opartej na moralności, doczekały swojego „uregulowania” w powszechnie znanym Kodeksie Etyki Adwokackiej. Zbiór ten zawiera normy, które polegają na rozwoju moralnych dróg życia osobistego adwokatów z jednoczesnym rozwojem moralnym ich zawodowej praktyki prawniczej. Jako najważniejszy przykład zasad etyki adwokackiej należy uznać działanie w celu ochrony interesów swojego klienta, które stanowi cel pracy przedstawicieli tego zawodu zaufania publicznego.

Słowa kluczowe: normy, etyka, zasady postępowania, adwokat, prawo.

While fulfilling their social responsibilities, lawyers – besides their duty to follow particular legal standards – are obliged to abide by various moral and ethical standards. These ethical standards arise from the generally accepted legal practice based on morals, which have already been regulated in the common Code of Professional Ethics of Lawyers. This collection of rules includes standards, which consist in development of moral paths of the lawyers' personal lives along with the moral development of their legal practice. Thus, the protection of the clients' interests should be considered as the most important example of the lawyers' ethical performance, which is the aim of work of the representatives of this public trust profession.

Keywords: standards, ethics, code of conduct, attorney, law.

ABSTRACT

Wstęp

Pozaprawnym normom, jakim podlega dana osoba, są określone przez jej pozycję i odgrywaną przez nią rolę społeczną i stanowią wzorzec cech pewnego zjawiska czy przedmiotu. Adwokaci w należyтым wykonywaniu swojego zawodu podlegają wielu normom. Polscy prawnicy, pełniąc swoją funkcję społeczną, oprócz podstawowym normom przewidzianych i podyktowanych przepisami prawa, podlega również normom formalnym, normom moralnym oraz etycznym. Normy etyczne, które wynikają z wypracowanych zasad moralnych, doczekały swojego „uregulowania” w powszechnie znanym *Kodeksie Etyki Adwokackiej*. Zawiera ona wyznaczniki postępowania etycznego, które nie odzwierciedlają się jedynie w zgodności z kodeksami, lecz polegają na równoczesnym rozwoju moralnych dróg osobistego życia, zespolonych nierozłącznie z moralną zawodową praktyką prawniczą oraz ugruntowaną jej etyką (Tokarczyk 2009). Już w tradycyjnej etyce prawniczej „od dawna akcentuje się, że osobista moralność prawników powinna być podporządkowana moralności zawodowej, wynikającej z norm definiujących ich zawód” (Tokarczyk 2005: 46), w tym z normami etyki prawnika. Dwudziesty wiek przyczynił się do kodyfikacji zasad etycznych przyjętych za fundamentalne w poszczególnych profesjach, szczególnie tych, które współcześnie określa się mianem zawodów zaufania publicznego. Na wstępie należy podkreślić, iż pojęcie norm etycznych oraz norm prawnych nie można utożsamiać ze sobą. Obydwie kategorie norm powstają w wyniku aktu stanowienia (tetycznie ustanowione); normy prawne są stanowione w wyniku procesów ustawodawczych przez kompetentny organ władzy publicznej, natomiast normy etyczne nie posiadają waloru prawa powszechnie obowiązującego, jednak w danym środowisku są przyjęte jako obowiązujące.

W polskiej literaturze istnieje wiele definicji zawodu we współczesnym rozumieniu, jednak definicja autorstwa R. Sarkowicza wydaje się najdokładniej obrazować istotę tego pojęcia w odniesieniu do interesującej nas etyki zawodowej. Autor ten wskazuje, że źródła powstania korporacji jest specyficzna wiedza jej członków, tradycja, wymagania prawne oraz ogólnie pojęty interes danej grupy zawodowej. Istotą środowisk korporacyjnych jest tworzenie się oraz utwierdzenie w przeświadczeniu jej przedstawicieli specyficznych oby-

Etyka w zawodach zaufania publicznego a profesje prawnicze

W polskiej literaturze istnieje wiele definicji zawodu we współczesnym rozumieniu, jednak definicja autorstwa R. Sarkowicza wydaje się najdokładniej obrazować istotę tego pojęcia w odniesieniu do interesującej nas etyki zawodowej. Autor ten wskazuje, że źródła powstania korporacji jest specyficzna wiedza jej członków, tradycja, wymagania prawne oraz ogólnie pojęty interes danej grupy zawodowej. Istotą środowisk korporacyjnych jest tworzenie się oraz utwierdzenie w przeświadczeniu jej przedstawicieli specyficznych oby-

jów, zwerbalizowanych zasad postępowania, jak również spisanych zbiorów zasad etyki zawodowej (Sarkowicz 1996), które porządkują normy postępowania etycznego dla przedstawicieli danego zawodu. M. Michalik w swoich opracowaniach wyróżnił pięć podstawowych zadań, które ma spełniać etyka zawodowa. Na pierwszym miejscu wyróżnił zadanie regulowania funkcji wewnątrz określonej grupy zawodowej. Na drugim miejscu postawił określenie stosunku przedstawicieli danej grupy do przedmiotu działania. Jako trzecie zadanie wyróżniono zabezpieczenie przedstawicieli danego zawodu przed różnorodnymi pokusami, które są związane z charakterem wykonywanej przez nich pracy. Na czwartym miejscu postawiono cel, jakim jest podniesienie prestiżu danej korporacji poprzez dbanie o właściwy poziom moralny przez przedstawicieli danego zawodu, jak również przestrzeganie wypracowanych dla niej charakterystycznych norm. Natomiast zgodnie z piątym zadaniem, pewna grupa norm etyki danego zawodu wykracza poza bezpośrednią działalność *stricte* zawodową i dotyczy udziału i postępowania w ogólnie pojmowanym życiu społecznym (Michalik 1971). Wyżej wymienione cele wpływają na obraz „elitarności” określonego zawodu w oczach społeczeństwa. Nawiązując do powyższych cech, etykę zawodową określa się jako zbiór norm i reguł, które definiują i regulują moralne powinności przedstawicieli danego zawodu, jak również kto stoi na straży ich przestrzegania i jakie sankcje mogą spotkać sprawcę niewłaściwego czy nagannego zachowania. Uporządkowany zbiór takich zasad oraz przepisów procedur, które wyznaczają związane z czynnościami zawodowymi obowiązki moralne nazywa się kodeksem etycznym (Kojder 2006). Kodeksy etyczne odgrywają dzisiaj ważną rolę, szczególnie w zawodach, które określa się mianem „zawodów zaufania publicznego”, czyli które wiążą się z ochroną dóbr majątkowych i zasobów o dużym znaczeniu społecznym. Polska ustawa zasadnicza w art. 17 ustęp 1 wyraźnie stanowi, że „w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony” (Dz.U. nr 78, poz. 483). Organy samorządu zawodowego są również zobowiązane do działania zgodnie z konstytucyjną zasadą legalizmu zawartą w art. 7 Konstytucji (Izdebski 2006). Brzmienie tego artykułu wskazuje na dwoistość zadań do realizacji przez samorząd zawodu zaufania publicznego. Po pierwsze, dany samorząd zawodowy ma wykonywać zadania o charakterze korporacyjnym, czyli reprezentować osoby wykonujące zawód zaufania publicznego. Po drugie, wskazuje ono na funkcję ochronną, którą pełni on poprzez sprawowanie opieki nad należyтым wykonywaniem zawodu, przeważnie dla ochrony interesu publicznego. Formą sprawowania pieczy nad odpowiednim wykonywaniem zawodu może być ustanowienie zasad, którymi przedstawiciel tego zawodu musi się kierować. Te szczególne „misje” zawodów zaufania publicznego można sprowadzić do dwóch aspektów: konieczności uwzględniania praw i interesów osób trzecich (nie wyłącznie interesu klienta, lecz także i szeroko pojętego interesu publicznego) oraz kierowaniem się szczególnym etosem zawodowym (Izdebski 2006). Dlatego, aby uporządkować zasady obowiązujące przy wykonywaniu konkretnego zawodu, poszczególne samorządy zawodowe podjęły się stworzenia katalogu takich zasad w formie poszczególnych kodeksów etyki. Niewątpliwie cechy zaufania publicznego możemy przypisać m.in. tym, którzy sprawują pieczę nad zdrowiem oraz życiem ludz-

kim (lekarzom, farmaceutom, psychologom itp.), osobom którym powierzono pilnowanie porządku oraz bezpieczeństwa publicznego (policji, wojsku oraz odpowiednim służbom), również tym których praca wpływa na rozwój osobowości i poszerzanie informacji (dziennikarzom, nauczycielom czy duszpasterzom) oraz wreszcie osobom chroniącym wolność (przedstawicielom zawodów prawniczych) (Izdebski 2006). Ustawodawca, w niniejszych aktach prawa, dopuścił utworzenie samorządów zawodowych dla następujących zawodów prawniczych, jednocześnie nadając im status zawodu zaufania publicznego:

1. Samorząd adwokacki, ustawą z dnia 26 maja 1982 roku Prawo o adwokaturze – artykuł 38 i następne;
2. Samorząd radców prawnych, ustawą z dnia 6 lipca 1982 roku o radcach prawnych – artykuł 40 i następne;
3. Samorząd notarialny, ustawą z dnia 14 lutego 1991 roku Prawo o notariacie – artykuł 26 i następne;
4. Samorząd doradców podatkowych, ustawą z dnia 5 lipca 1996 roku o doradztwie podatkowym – artykuł 47 i następne;
5. Samorząd komorniczy, ustawą z dnia 29 lipca 1997 roku o komornikach sądowych i egzekucji – artykuł 79 i następne.

Ujęcie w zbiór zasad etycznego postępowania prawników

Kodyfikację etyczną można uznać za specyficzną metodę ujęcia obowiązków moralnych, którą przypisuje się grupie przedstawicieli danego zawodu. Postulaty wiążące się z pracą zawodową, takie jak: poczucie odpowiedzialności, rzetelności w pracy, uczciwości zawodowej czy solidarności z grupą, stanowią elementy składowe niemalże każdej etyki zawodowej, a jednocześnie są powszechnie cenione społecznie (Tokarczyk 2009). Problematyka etyki w zawodach prawniczych jest przedmiotem szeroko zakrojonego dyskursu społecznego. Swoistość etyki zawodowej w profesjach prawniczych związana jest ściśle z pojęciem zawodu zaufania publicznego, które stanowią przymiot i jednocześnie jest zobowiązaniem trudniących się w tych zawodach, którzy opierają swoją pracę na wyżej wymienionych wartościach. Znaczenie tych wartości dla społeczeństwa jest odzwierciedleniem stopnia zaufania publicznego i obrazuje jego oczekiwania co do standardów etycznych w danym zawodzie (Pieńiążek 2008). Odnosząc się do zawodów prawniczych, niewątpliwie te zasady etyki są ogólnie przyjęte i wypracowane dzięki wieloletniej udoskonalanej i szerzonej kulturze prawniczej, a wartości naczelne, jakimi winni się kierować praktykujący prawo to m.in. sprawiedliwość, porządek prawny, poszanowanie tajemnicy zawodowej oraz uczciwość. We wszystkich zawodach prawniczych właściwe oraz rzetelne wykonywanie zawodu polega zarówno na dobrej znajomości oraz przestrzeganiu prawa, jak i jak i na kierowaniu się przyjętymi zasadami etyki zawodowej. Zasady etyki adwokata są najmocniej wyspecjalizowanym wyrazem ogólnych zasad etyki prawniczej wśród wszystkich zawodów prawniczych (Tokarczyk 2009). Na gruncie polskiego prawa etyka zawodów prawniczych na stałe wpisała się w praktykę wykonywania pracy adwokata. Wybitny adwokat E. Waskowski już w okresie międzywojennym (1933) sformułował twierdzenie odnoszące się do zawodu adwokata i związanej z nim etyką. Zauważył on, że „Adwokat, będący obrońcą interesu jednej z procesujących się stron, nierzadko znajduje się w walce między przeciwstawnymi za-

łożeniami: prawa z bezprawiem, cnoty z występkiem, czy działania prawnie dozwolonego z tym zakazanym. Jako że bierze czynny udział w tych walkach poprzez swoją wiedzę, doświadczenie oraz obraną taktykę działania, w każdej chwili może stać się instrumentem do obejścia wymiaru sprawiedliwości i stać się sojusznikiem bezprawia, współsprawcą występkę i ukrywaczem zbrodni. Dlatego też uznał on, że adwokatura bardziej niż inny rodzaj wykonywanej działalności wymaga dostatecznie rozbudowanej etyki zawodowej, czyli systemu obejmującego wzory prawidłowego postępowania, naruszenie którego powinno być sankcjonowane karami dyscyplinarnymi (Waskowski 1933). Powszechnie zwany przez przedstawicieli palestry „Kodeks etyki zawodowej” nosi nazwę *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu* (Dz.U.2005.12.13) i jest potocznie zwanym Kodeksem Etyki Adwokackiej lub Zbiorem. Naczelna Rada Adwokacka postanowiła przyjęc uchwałą z dnia 10 października 1998 roku wyżej wymieniony zbiór (Uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej nr 2/XVIII/98). W siedemdziesięciu jeden artykułach określiła ona naczelną zasady, którymi winien się kierować się adwokat przy wykonywaniu swojej pracy. Pracę nad powyższym zbiorem zasad nie obeszły się bez fali głosów krytykujących pomysł zebrania w jeden zbiór norm etycznych w zawodzie prawnika. Zarzucano m.in. niemożliwość skonstruowania zbioru zasad z jednoczesnym utrzymaniem przymiotów powszechnie obowiązujących kodeksów prawnych. Przeciwnicy podnosili również degradację norm postępowania etycznego oraz odwoływali się do praktyki minionych dekad, gdy okazało się, że skuteczność ich jest niska, a korporacje zawodowe nie są skłonne zaznajamiać się z nimi (Pieniżek 2008).

Krótki tekst *Zbioru* stanowi wytyczną właściwego postępowania adwokata, jednak nie wyczerpuje on wszystkich zagadnień związanych z problematyką moralności prawników (Jaworski 2006). Kodyfikację etycznego postępowania prawników można uznać za sukces walk środowiska prawniczego, dążących do uregulowania najważniejszych zasad postępowania zgodnego z etyką. Jak nietrudno się domyślić, „wymogi etyki zawodowej są szczególnie wygórowane w stosunku do zawodów mających wysoką rangę i prestiż, wpływających zarówno na dynamikę rozwoju społecznego, jak i życie poszczególnych jednostek” (Pieniżek 2008: 41), zatem ówczesna Rada podołała przeciwnościom, realizując to zadanie.

Naczelną zasady etyki w zawodzie adwokata jako wyznacznik norm etycznych – działanie w interesie klienta

Omawiany Zbiór wyróżnia zasady etyki adwokackiej oraz godności zawodu, które łącznie tworzą katalog norm postępowania etycznego, za nieprzebranie których grozi delikt dyscyplinarny, ścigany w drodze postępowania dyscyplinarnego lub w najgorszym przypadku prowadzi do odebrania prawa do wykonywania zawodu (Jaworski 2006). W przedmiotowym Kodeksie Etyki Adwokackiej należałoby wspólnie rozważyć wszystkie wymienione normy etyczne, żeby móc odpowiednio zrozumieć istotę całego etycznego postępowania, do którego zobowiązany jest adwokat przy wykonywaniu swojej roli społecznej. Przyczyny oraz potrzebę skodyfikowania norm etycznych rządzących przy wykonywaniu zawodu adwokata zostały określone w preambule do tekstu Zbioru. Naczelna Rada Adwokacka wskazała na to, że - „nawiązując do długoletniej tradycji,

zwłaszcza zaś doświadczeń w wykonywaniu wolnego, niezależnego i samorządowego zawodu (...), dostrzegając potrzebę udoskonalenia i dostosowania reguł wykonywania zawodu i życia korporacyjnego do zmieniającej się rzeczywistości (...) - Należy ująć w jednym dokumencie swoisty przewodnik po „zachowaniach”, które są wymagane przez środowisko prawnicze, oraz przez presję nastawienia społeczeństwa do tego zawodu.

Kodeks Etyki Adwokackiej został podzielony na osiem części, na które składają się pogrupowane odpowiednio kategorie norm etycznych. W swojej budowie wyróżnia on siedem rozdziałów, które przedstawiają następujące zasady: Rozdział I. Przepisy ogólne (1-9), Rozdział II. Wykonywanie zawodu (10-26), Rozdział III. Stosunek do sądu i innych organów, przed którymi występuje adwokat (27-30), Rozdział IV. Stosunek do kolegów (31-42), Rozdział V. Stosunek do klientów (43-58), Rozdział VI. Praca w samorządzie. Stosunek do władz adwokatury (59-67), Rozdział VII. Przepisy końcowe (68-70). Wszystkie normy są istotne z punktu widzenia tego zawodu zaufania publicznego, jednak do najważniejszych i najbardziej charakterystycznych norm etycznych w pracy adwokata można zaliczyć m.in: działanie w interesie klienta, zachowanie tajemnicy adwokackiej, zasadę koleżeństwa oraz zakaz reklamy. Dla potrzeb niniejszego artykułu skupiłam się na najszerszym aspekcie etycznego postępowania adwokata, który jest wymagany bez wyjątków a zarazem na fundamentalnej funkcji adwokata, jaką jest obrona interesów swojego klienta. Aby taka obrona była skuteczna, między klientem a adwokatem musi istnieć wzajemne zaufanie. Co za tym idzie, w Zbiorze zostały uregulowane najważniejsze elementy, które składają się na działanie w interesie klienta. Na tę naczelną zasadę etyki adwokackiej składają się normy z przedmiotowego Kodeksu. Regulacją, od której należałoby wyjść, jest § 6 Kodeksu Etyki Adwokackiej, który stanowi o samym celu czynności zawodowych adwokata. Zgodnie z nim, „Celem podejmowanych przez adwokatów czynności zawodowych jest ochrona interesów klienta”. § 51 Kodeksu stanowi, że „Stosunek klienta do adwokata oparty jest na zaufaniu. Adwokat obowiązany jest wypowiedzieć pełnomocnictwo, gdy z okoliczności wynika, że klient stracił do niego zaufanie. Adwokat nie może nadużyć tej zasady w celu uzyskania zwolnienia z pr owadzenia sprawy z urzędu”. Zdarza się oczywiście, gdy z przyczyn o różnym podłożu, adwokat jest niechętny do podjęcia się sprawy, przeważnie wyznaczonej z urzędu. Może bowiem się zdarzyć, że wcześniej miał do czynienia ze stroną przeciwną przyszłego klienta. Postępuje wówczas zgodnie z § 22 Zbioru, który stanowi uregulowanie tego dylematu. Zakaz zawarty w tym paragrafie, dotyczący podejmowania się prowadzenia sprawy i udzielania pomocy prawnej, mówi że: „Adwokatowi nie wolno podjąć się prowadzenia sprawy ani udzielić pomocy prawnej, jeżeli:

- a) udzielił wcześniej pomocy prawnej stronie przeciwnej w tej samej sprawie lub w sprawie z nią związanej;
- b) brał udział w tej sprawie, wykonując funkcję publiczną;
- c) osoba, przeciwko której ma prowadzić sprawę, jest jego klientem, choćby w innej sprawie;
- d) zawodowy pełnomocnik będący dla niego osobą najbliższą prowadzi sprawę lub udzielił już pomocy prawnej stronie przeciwnej w tej samej sprawie lub w sprawie z nią związanej”.

Normy etyki adwokackiej, które wpływają i ułatwiają ochronę interesów klienta, jest tzw. zakaz publicznego demonstrowania osobistego stosunku do klienta. §18 Z Kodeksu stanowi, że:

1. Adwokat powinien unikać publicznego demonstrowania swego osobistego stosunku do klienta, osób bliskich klientowi oraz innych osób uczestniczących w postępowaniu;
2. Niedopuszczalne jest publiczne okazywanie przez adwokata zażyłości z osobami zatrudnionymi w sądach, urzędach i w organach ścigania;
3. W kontaktach z mediami adwokat powinien unikać przyjmowania roli rzecznika prasowego swojego klienta, lecz powinien się kierować merytoryczną potrzebą odpowiedzi na zarzuty wobec klienta publikowane w mediach, przedstawiające w ocenie adwokata sprawę jednostronnie, wybiórczo lub tendencyjnie.

Poza wymienionymi powyżej zasadami cały rozdział V Kodeksu Etyki Adwokackiej został poświęcony stosunkowi do klienta. Zgodnie z nimi „Adwokat jest zobowiązany do obrony interesów swego klienta w sposób odważny i honorowy, zachowując należyty sądowi i innym organom szacunek oraz uprzejmości, nie bacząc na własne korzyści osobiste oraz konsekwencje wynikające z takiej postawy dla siebie lub innej osoby”. Przejawem takiego działania może być m.in. zawarta w § 57 Zbioru zasada, potwierdzająca stawianie interesu klienta nad interesem chociażby finansowym adwokata. Stanowi on, że: „Jeżeli adwokat uzna, że wniesienie środka odwoławczego w prowadzonej przez niego sprawie z wyboru lub z urzędu jest prawnie lub faktycznie bezzasadne, a klient z tym stanowiskiem się nie zgadza, powinien bez zbędnej zwłoki wypowiedzieć pełnomocnictwo. Dotyczy to również kasacji, skargi kasacyjnej, skargi konstytucyjnej i innych środków procesowych, służących zmianie oraz wzruszeniu prawomocnych orzeczeń” (dotyczy całości fragmentów w cudzysłowie – Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Dz.U.2005.12.13).

Wszystkie wyżej wymienione nakazy lub zakazy służą ochronie interesów klienta i obowiązują adwokata jako przedstawiciela tego zawodu zaufania publicznego do ich przestrzegania, co korzystnie wpływa na relacje z klientem oraz opinii społecznej odnośnie adwokatów.

Podsumowanie

Zasady etycznego postępowania są niewątpliwie cenionym elementem pracy zawodowej każdego adwokata. Można uznać, że społeczeństwo wręcz wymaga zachowania poziomu godności i przestrzegania wypracowanych zasad, a obecność Zbioru Etyki Adwokackiej korzystnie wpływa na stopień zaufania obywateli do trudniących się tym zawodem. Sami przedstawiciele „prestżowego” zawodu adwokata kładą nacisk na poszanowanie wartości moralnych, przyjętych dla wykonujących zawód prawnika i opowiadają się pozytywnie za istnieniem spisanego Zbioru. Wybrana zasada etyki wymaganej przez wykonywującego swoją pracę zawodową adwokata w zupełności wyczerpuje zadania wyróżnione przez M. Michalika. Zasady etycznego postępowania zawarte w przedmiotowym Zbiorze niewątpliwie regulują funkcję wewnątrz grupy zawodowej adwokatów – na cel stawiane jest działanie w ochronie interesu klienta, a także określają stosunek przedstawicieli danej grupy do przedmiotu działania – jest to adwokata obowiązek etyczny, zabezpieczają przedstawicieli danego zawodu przed różnorodnymi pokusami, które związane są z charak-

terem wykonywanej przez nich pracy, podnoszą prestiż danej korporacji poprzez dbanie o właściwy poziom moralny przez przedstawicieli danego zawodu, jak również przestrzegają wypracowanych dla niej charakterystycznych norm. Wszystkie te cele, jeśli osiągnięte, wpływają na aprobatę i zaufanie środowiska i społeczeństwa. Na zakończenie należy dodać, że o znaczeniu przywiązywanym obecnie do zagadnienia etyki zawodowej, a także o jej potrzebie w zawodach zaufania publicznego, szczególnie zawodów prawniczych, świadczy również fakt, że na większości uczelni wyższych Etykę Prawniczą włączono jako obowiązkowy przedmiot na studiach prawniczych. Niewątpliwie wskazuje to na świadomość dotyczącą tego zagadnienia, gdyż ciężko byłoby wyobrazić sobie współpracę z adwokatem, który nie przestrzega którejkolwiek z zawartej tam zasad.

Źródłem finansowania badań i artykułu były środki własne autorki.

Bibliografia

1. Izdebski H., (2006) *Zawody prawnicze jako zawody zaufania publicznego* [w:] Izdebski H. i Skuczyński P., (red.), *Etyka zawodów prawniczych*. Etyka prawnicza, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis.
2. Jaworski C., (2006) *Etyka adwokatów*, [w:] Łojko E., (red.), *Etyka prawnika, etyka nauczyciela zawodu prawniczego*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
3. Kojder A., (2006) *Etyka – przedmiot i stanowiska* [w:] Izdebski H., Skuczyński P., (red.), *Etyka zawodów prawniczych*. Etyka prawnicza, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis.
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. nr 78, poz. 483).
5. Michalik M., (1971) *Społeczne przesłanki, swoistości i funkcje etyki zawodowej* [w:] *Etyka zawodowa*, Warszawa:
6. Pieniążek M., (2008) *Etyka sytuacyjna prawnika*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis.
7. Sarkowicz R., (1996) *Etyka prawnicza* [w:] *Teoria prawa*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
8. Szczepański J., (1965) *Czynniki kształtujące zawód w strukturę zawodową* [w:] Sarapata A., (red.), *Socjologia zawodów*, Warszawa: Wydawnictwo Książka i Wiedza.
9. Tokarczyk R., (2009) *Etyka prawnicza*, Warszawa: Lexis Nexis.
10. Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Dz.U.2005.12.13).